32813 Kabinetsaanpak Klimaatbeleid

30196 Duurzame ontwikkeling en beleid

Nr. 1590 Brief van de minister van Klimaat en Groene Groei

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 16 oktober 2026

De Wetenschappelijke Klimaatraad (WKR) heeft op 19 februari 2026 het advies ‘Aan de slag met gedrag’ gepubliceerd[1]. Het advies gaat in de kern over de bijdrage van verduurzaming van consumentengedrag aan het halen van de klimaatdoelen. In deze brief reageer ik graag namens het kabinet op de aanbevelingen uit het advies van de WKR.

Naar aanleiding van het advies zal het kabinet voor een aantal duurzame keuzes in kaart brengen welke maatregelen kunnen helpen deze keuzes tot de normale, voor iedereen bereikbare standaard te maken. Hiermee zet het kabinet een stap naar opvolging van de belangrijkste aanbevelingen van de WKR. Het is de bedoeling dat die maatregelen als input dienen voor de voorjaarsbesluitvorming over klimaat en energie in 2027. Ik wil bij die besluitvorming nadrukkelijk ook oog hebben voor de sociale kant van de transitie: hoe zorgen wij ervoor dat iedereen kan meedoen, rekening houdend met de uiteenlopende behoeften van verschillende doelgroepen?

1. De kern van het WKR advies

De WKR laat in haar advies zien dat de meeste mensen het klimaat belangrijk vinden en bereid zijn daarvoor in hun eigen leven een bijdrage te leveren. De WKR signaleert tegelijkertijd dat de omgeving het vaak moeilijk maakt om echt duurzame keuzes te maken, bijvoorbeeld omdat een keuze duurder is of meer moeite kost. Zo is het vaak goedkoper en makkelijker om een nieuw apparaat aan te schaffen dan het te laten repareren.

De overheid is volgens de WKR een belangrijke partij om die omgeving voor mensen zo aan te passen dat de duurzame keuze ‘gemakkelijk, haalbaar, aantrekkelijk en de norm is en de niet- duurzame keuze wordt ‘ontmoedigd’. Volgens de WKR lukt dat de overheid nog onvoldoende, onder andere omdat er overtuigingen leven dat dit de keuzevrijheid van mensen zou inperken en omdat gevestigde belangen een luide stem hebben. De WKR stelt daar tegenover dat juist de overheid het nu toelaat dat commerciële partijen het gedrag van mensen voortdurend beïnvloeden, bijvoorbeeld door reclames die aanzetten tot het kopen van klimaatschadelijke producten en diensten. De WKR concludeert daarom dat gedragsbeleid vanuit de overheid mogelijk is, en hoognodig. Ook de potentie om

[1] Advies Aan de slag met gedrag! | Wetenschappelijke Klimaatraad

met dit soort beleid CO2-reductie en energiebesparing te realiseren is groot, zo blijkt uit onderzoek van TNO[2].

De WKR spreekt overigens consequent over ‘duurzaam en adaptatiegedrag’, om aan te geven dat het zowel gaat om gedrag dat CO_2 reduceert als om gedrag dat helpt omgaan met een veranderend klimaat.

2. Reactie op drie aanbevelingen voor effectiever beleid

De WKR doet drie samenhangende aanbevelingen om te komen tot effectiever beleid:

1. *Creëer een omgeving waarin duurzaam en adaptatiegedrag gemakkelijk, betaalbaar, aantrekkelijk en de norm is. Doe dit via ruimtelijk beleid, subsidiëren, keuze-architectuur en informeren.*
2. *Voer beleid om gedrag te ontmoedigen dat zorgt voor een toename van klimaatrisico’s. Doe dit via ruimtelijk beleid, beprijzen, normeren en informeren.*
3. *Neem contraproductieve prikkels weg die mensen stimuleren om gedrag te vertonen dat bijdraagt aan klimaatrisico’s, zoals fossiele subsidies, en reclames en aanbiedingen gericht op consumptie van onder meer vlees, zuivel, benzineauto’s en vliegreizen.’*

Het kabinet onderschrijft de samenhang en de volgordelijkheid die de WKR ziet tussen deze drie aanbevelingen. Een mix van beleidsinstrumenten die zowel aanmoedigend als ontmoedigend werkt, is effectiever dan één losse maatregel. Om een effectieve combinatie van instrumenten te kunnen ontwerpen is het belangrijk te kijken naar relevante factoren die keuzes en gedrag bepalen. Die factoren zijn voor elke duurzame keuze en voor elke doelgroep weer anders. Het is belangrijk om dat goed in kaart te brengen zodat rekening kan worden gehouden met de omstandigheden waar mensen in hun dagelijkse leven tegenaan lopen[3].

Mede om die reden is in het Klimaatplan 2025-2035 aangekondigd dat er door ministeries met gedragswetenschappers en praktijkexperts wordt samengewerkt om tien duurzame keuzes te stimuleren waar de grootste potentie ligt qua CO_2 reductie en energiebesparing, of om het net te ontlasten[4]. Dit heet de Aanpak

---

[2] TNO schetst dat een ambitieus scenario van 12 leefstijlveranderingen tot een theoretische besparing van 17 Mton CO_2 voor Nederland kan leiden. Zie: Potentieel grote bijdrage leefstijlverandering aan klimaattransitie

[3] Milieu Centraal is een belangrijke, onafhankelijke informatiebron voor maatwerk adviezen over duurzame keuzes. Daarom is de minister van Klimaat en Groene Groei (KGG) voornemens om in Q4 2026 een vierjarige subsidie (2027 t/m 2030) met een omvang van EUR 8,45 m EUR aan Milieu Centraal te verstrekken om deze taak te continueren en consumenten praktisch handelingsperspectief te bieden op het gebied van klimaat, energietransitie en circulaire leefstijl.

[4] De tien duurzame keuzes zijn: Vaker gebruik maken van OV en deelmobiliteit; Dichterbij op reis vanwege impact verre vliegreizen; Huizen isoleren voor aardgasvrij verwarmen;

Duurzaam Leven. Het doel is om op basis van gedragskennis toe te werken naar voorstellen voor concrete maatregelen die de duurzame keuze tot de normale standaard maken. De aanpak volgt een methode die aansluit bij wat de WKR adviseert. Het bestaat uit het in kaart brengen van gedragsbepalers[5], doelgroepen en het systeem waarbinnen mensen keuzes maken. Er zal ook gekeken worden naar de belangrijke rol van bedrijven en maatschappelijke organisaties en wat zij kunnen bijdragen om consumenten praktisch te helpen meer duurzame keuzes te maken.

Tegelijkertijd is het mooi om te zien dat in de praktijk duurzame keuzes al in snel tempo makkelijker en aantrekkelijker worden. Zo worden tweedehands elektrische auto's voor mensen steeds toegankelijker en zijn alternatieven voor vlees en zuivel steeds vaker beschikbaar en betaalbaar. Mensen krijgen, mede door overheidsbeleid, ook meer inzicht en handelingsperspectief rondom hun energierekening, denk aan de energiecoaches en -fixers en aan het aankomende Energiehuis. Er wordt op diverse terreinen gebruik gemaakt van gedragsinzichten bij de ontwikkeling van beleid, onder anderevoor elektrische auto's[6], aardgasvrij wonen[7], circulaire economie[8], klimaatadaptatie en water[9]. We gaan dus de goede kant op, maar het kan, zo laat de WKR zien, nog beter. Het kabinet zal daarom inzetten op het verder uitbouwen van de toepassing van gedragskennis. Daarbij zullen indien mogelijk ook andere positieve effecten worden meegenomen, zoals verminderd grondstoffengebruik, verbetering van de fysieke leefomgeving en bevordering van de gezondheid.

In concreto zal het kabinet voor een aantal van de tien in het Klimaatplan genoemde duurzame keuzes de komende maanden kijken welke eventuele aanvullende maatregelen, op basis van het WKR-advies en de inzichten uit de Aanpak Duurzaam Leven, op korte termijn mogelijk zijn.

De WKR spreekt in de derde aanbeveling over de contraproductieve werking van fossiele subsidies, aanbiedingen en reclame. De WKR en andere experts wijzen

---

Passend wonen bij de levensfase; Meer plantaardig eten; Voedselverspilling voorkomen; Langer met bestaande spullen doen; Minder nieuwe spullen kopen, vooral kleding; Elektrisch autoladen en elektrisch verwarmen zoveel mogelijk buiten de avondpiek (16-21u); Elektriciteit zoveel mogelijk gebruiken in de middag als de zon schijnt.

[5] Eindrapportage gedragskennis duurzame gedragingen (BCG, 2025)
[6] Stimuleren keuze voor elektrische personenauto's | Rijksoverheid.nl (BCG , 2026). Rapportage slim laden onder EV-rijders 2025; Stimuleren keuze voor elektrische personenauto's | Rapport | Rijksoverheid.nl; De mens achter het reisgedrag | Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid
[7] Handreiking Doenvermogentoets Warmtetransitie | Home | Volkshuisvesting Nederland;
[8] Gedragsstrategie Burgers en circulaire economie | Rapport | Rijksoverheid.nl; Toolbox circulair gedrag voor gemeenten | Afval Circulair
[9]Kamerstuk 27 625, nr. 659 |brief minister IenW over over de stand van zaken en ontwikkelingen die betrekking hebben op het waterdomein;

erop dat het verbieden van fossiele reclame een essentieel onderdeel van klimaatbeleid is[10]. Eerder is met de Kamer gedeeld dat het inperken van fossiele reclame op landelijk niveau complex blijkt[11]. Vooral de afbakening van welke producten en diensten wel of niet onder fossiele reclame vallen is lastig omdat hiervoor geen algemeen erkende definitie voorhanden is. Op gemeentelijk niveau en in de openbare ruimte is juridisch meer ruimte voor regulering van reclame. We zien dat 18 gemeentes inzetten op het weren van fossiele reclame via de algemene plaatselijke verordening (APV) of concessies.

Dan het afbouwen van financiële prikkels voor fossiele brandstoffen. Het kabinet zet zich hier op internationaal, Europees en nationaal niveau voor in. Daarbij heeft het kabinet oog voor het internationaal concurrerende bedrijfsleven. Internationaal is Nederland trekker van twee initiatieven om de afspraken uit Dubai (COP28) over het wegbewegen van fossiele brandstoffen op te volgen en aan te jagen. Het gaat om de Santa Marta-conferentie[12] en het Nederlandse voorzitterschap van COFFIS (*Coalition on Phasing Out Fossil Fuel Incentives, including Subsidies*). Leden van deze coalitie verplichten zich om een nationale inventarisatie en een nationaal uitfaseringsplan te publiceren. Nationaal heeft het kabinet voorgesteld om de energiebesparingsplicht per 2027 aan te scherpen en zijn er subsidies en aftrekposten om over te stappen van fossiele brandstoffen naar elektriciteit en waterstof. Eerder is het Uitfaseerplan Fossiele Brandstofsubsidies gepubliceerd[13]. Er wordt jaarlijks een inventarisatie gedaan in de Miljoenennota die ingaat op (de afbouw van) financiële prikkels voor fossiele brandstoffen.

3. Reactie op drie aanbevelingen voor structureler gedragsbeleid

Naast aanbevelingen om beleid effectiever te maken, doet de WKR aanbevelingen om gedragskennis ook structureler in te bedden in beleidsontwikkeling.

4. *Maak de invloed van gevestigde machtige partijen transparanter en perk deze in. Betrek maatschappelijke organisaties en burgers beter bij beleidsvorming.*
5. *Waarborg rechtvaardigheid in beleid gericht op duurzaam en adaptatiegedrag, bijvoorbeeld door (meer) te beprijzen vanaf bovengemiddeld gebruik, progressieve belastingen, of compensatie.*
6. *Zet het potentieel en de noodzaak van structureel gedragsbeleid binnen de overheid op directieniveau op de agenda. Vergroot gedragskennis en -capaciteit op drie verschillende manieren binnen de overheid: basiskennis bij alle dossierhouders, gedragsexperts per departement, en een expertisepunt tussen de departementen.*

---

[10] Zie bijvoorbeeld het rapport *Een verbod op fossiele reclame essentieel, maar niet voldoende*, Kamerstuk 32 813, nr. 1309.
[11] Kamerbrief 16 december 2024, Appreciatie wetenschappelijke artikelen fossiele reclames (Kamerstuk 32 813, nr. 1438).
[12] Internationale klimaatafspraken | Tweede Kamer der Staten-Generaal (Kamerstuk 31 793, nr. 302).
[13] Uitfaseerplan fossiele brandstofsubsidies (Bijlage bij Kamerstuk 31 793, nr. 285).

De vierde aanbeveling sluit aan bij de ambities van dit kabinet. Zo kondigt het coalitieakkoord aan dat er een lobbyregister komt. Het kabinet beraadt zich momenteel op een voorstel voor dit register en het vormgeven van het bijbehorende ontwikkeltraject. In het najaar van 2026 volgt daarover meer informatie. Ook het Nationaal Burgerberaad Klimaat vraagt om zo'n lobbyregister. Het burgerberaad Klimaat is overigens een goede manier om mensen beter te betrekken bij beleidsvorming. In het advies van het burgerberaad staan veel voorstellen voor maatregelen die mensen helpen duurzame keuzes te maken. In de kabinetsreactie kunt u lezen welke aanbevelingen er worden overgenomen en over welke maatregelen nog moet worden besloten[14].

Aanbeveling vijf, de noodzaak van rechtvaardigheid in beleid, wordt door het kabinet gedeeld. Het kabinet werkt aan het zichtbaar maken en meewegen van verdelingseffecten van klimaatbeleid[15] en heeft een kader laten opstellen dat daarbij helpt[16]. Daarnaast gaat het kabinet, zoals aangekondigd in de kabinetsreactie op het Rli rapport "eerlijk verduurzamen" uitzoeken hoe de monitoring op maatschappelijke effecten van verduurzamingsbeleid beter kan[17].

De zesde aanbeveling gaat over het vergroten van gedragskennis en -capaciteit binnen de overheid. Die aanbeveling is eerder gedaan door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR)[18] en door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC)[19]. Naar aanleiding van die rapporten is afgesproken dat alle ministeries een eigen strategie maken om kennis over gedrag en doenvermogen te verankeren in hun eigen organisatie, zodat het over vijf jaar systematisch wordt meegewogen bij de ontwikkeling van beleid, uitvoering, en toezicht. Het rijksbrede *Behavioral Insights* Netwerk Nederland (BIN NL), ondergebracht bij het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, faciliteert momenteel de uitwerking van deze strategieën en monitort de voortgang. De Kamer wordt daarover begin 2027 geïnformeerd, en eind 2028 wordt de voortgang geëvalueerd.

---

[14] Kabinetsreactie op het advies van het Nationaal Burgerberaad Klimaat Kamerstuk 32 813, nr. 1564.
[15] TNO Quick scan Rechtvaardigheidsaspecten van de aangenomen aanbevelingen van het Nationaal Burgerberaad; Quick scan verdelende rechtvaardigheid bij hoofdkeuzes en klimaatbeleidspakketten t.b.v. kabinetsformatie Bijlage bij Kamerstuk 32 813, nr. 1564 en bijlage bij Kamerstuk 32 813, nr. 1543.
16 Werkwijzer verdelende rechtvaardigheid
[17] Kabinetsreactie op het advies 'Eerlijk Verduurzamen: randvoorwaarden voor rechtvaardig beleid' van Rli Kamerstuk 30 196, nr. 862.
[18] Tien jaar na 'Met kennis van gedrag beleid maken' Hoe nu verder? | WRR
[19] Doendenken - Evaluatie van de Kwaliteitseis Doenvermogen van het Beleidskompas | Rapport | Rijksoverheid.nl Kamerstuk 36 800 VI, nr. 8.

Tot slot

De transitie naar een duurzame toekomst is bij uitstek ook een sociale transitie. Niet alleen overheid, bedrijven en instellingen hebben een veranderopgave, ook van de mensen thuis worden de nodige aanpassingen gevraagd. Het kabinet wil gaan voor een eerlijke transitie, waarin ook rekening wordt gehouden met de beleving van consumenten en de draagkracht en omstandigheden van verschillende groepen.

De minister van Klimaat en Groene Groei,
S. van Veldhoven-van der Meer